

HİTİT UYGARLIĞINDA YER ALAN SANATLARIN PLASTİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Plastic Evaluation of The Arts In Hittite Civilization

Öğr. Gör. Dr. Ahmet UZUNER

Ahmet UZUNER, Sütçü İmam Üniversitesi, Rektörlük Güzel Sanatlar Bölümü, auzuner@ksu.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4509-9844>

ÖZET

Hitit uygarlığının sanatsal gelişimine bakıldığında heykel ve kabartma sanatlarında gelişimini sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu eserlerde hem bulunduğu Anadolu'nun hem de Mezopotamya uygarlığının (özellikle Mısır) sanatsal etkileri görülmüştür. Hitit sanatçıları bu uygarlıkların sanat yapıtlarını olduğu gibi ele almamışlar, kendi sanatları içinde sentez bir yapıya dönüştürmüşlerdir. Böylece Hitit uygarlığı, Anadolu'ya özgü bir sanat meydana getirmiştir. Bu sanat biçiminde konu din olmuş ve dini inanç ekseninde gelişen Hitit sanatı, bu kültüre ait kutsal mekânlar olarak adlandırılan kayaların üzerine yapılmış resimsel betimlemelerden oluştuğu fark edilmiştir. Bu resimlerde tanrı-tanrıça, kral-kraliçe ve rahip vb. kişilerin yaşamlarını gösteren görsel betimlemeler yapılmıştır. Her ne kadar dini inanç ekseninde gelişse de Hitit sanatı, günlük yaşamdan sahneler de rastlanmıştır. Bu sahnelerde çeşitli meslek gruplarının (müzisyenler, akrobatlar vb.) oluşturduğu görsel tasvirlerle rastlandığı da görülmüştür. Hititlerde sanatın gelişimini çivi yazılarında, mühürlerinde, yazılı anıtsal kayalarda, vazoların üzerine yapılmış resimlerde, heykellerde ve kapacak gibi günlük kullanılan eşyalarda varlığını sürdürdüğü anlaşılmıştır. Bu resimsel betimlemelerde belli bitki, eşya ve eşyanın üzerine çizilmiş geometrik şekillere, insan figürlerine, hayvan ve insan-hayvan bileşimi mitolojik yaratıklara rastlandığı ve bu görsel biçimlerin belli bir plastik yapı içinde betimlendikleri saptanmıştır. Hititler, sanatsal uygulamaları için farklı malzemeler kullanmış ama bu malzemeler içinde daha çok taş önemli bir yere sahip olmuş ve bu yönde gelişimini sürdürdüğü anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hitit Sanatı, Hitit Çivi Yazısı, Mühür, Heykel Sanatı

ABSTRACT

Looking at the artistic development of the Hittite civilization, it is understood that it continued its development in sculpture and relief arts. These works are affected by Anatolia and Mesopotamia (especially Egypt). Hittite artists did not handle artistic forms of these cultures as they are, they synthesized in their arts. So Hittite Civilization has created a style peculiar to Anatolia in shapes of this art, and the Hittite art, which developed on the axis of religious belief, was found to be composed of pictorial depictions made on rocks called sacred places belonging to this culture. These works show that god-goddess, king-queen and priest's scenes from their lives. Although the Hittite art developed on the axis of religious belief, Hittite art were encountered scene from life. These scenes show that artistic works from different professions. The development of Hittite art seems to have survived in cuneiform, seals, written monument rocks, sculptures, vases, pots and pans. It is seen in these pictorial descriptions that plant and ware motifs, human figures, sphinx and these works were found to be depicted in a certain plastic structure. Hittites used different materials, but it has been observed that stone is more prominent among these materials.

Keywords: Hittite Art, Hittite Cuneiform, Seal, Sculpture Art

1. GİRİŞ

Hitit uygarlığı, M.Ö. 1660-1190 yüzyılları arasında kurulmuş Anadolu'nun büyük kısmını ve Suriye'nin kuzey kesimini içine alan sınırla Yakındoğu'nun en güçlü devleti olarak ortaya çıkmıştır. Başkenti Hattuşa ve dili Hint-Avrupa dillerinden biri olan Hatti'dir (Macqueen, 2018: 23). Hititler, kendine öz ve Yakındoğu'da benzeri olmayan yüksek düzeyde bir uygarlık olmuştur (Akurgal, 2014: 114). Bu uygarlık kültürüyle, diliyle, dinleriyle, coğrafi konumuyla ve sanatsal üretimiyle önemli bir yere sahip olmuştur.

Bu çalışma, Anadolu gibi kültürel zenginliğe sahip bir coğrafyanın sanat yönünden yeteri kadar araştırılmadığı kanısı içinde olduğundan dolayı, Anadolu uygarlıklarından biri olan Hitit medeniyetini ve özellikle de sanatını araştırmak istedim. Bu araştırmaların neticesinde Hitit sanatının kendine has bir

karakter ve estetik bir bakış açısı olduğu fikrini elde ettim. Elde ettiğim bu bilgiler doğrultusunda bu uygarlık içinde gelişen sanat, çevresel şartlar nedeniyle zengin malzemeye sahip olmuş ve sanatsal üretimlerini bu yönde geliştirmişlerdir. Bu uygarlıkta malzeme olarak daha çok taş kullanıldığı araştırmalarım neticesinde ulaşılmıştır. Kayaların üzerine oyularak yapılan çalışmalar kaya anıtları (kabartmaları) olarak isimlendirilmiş ve bu çalışmalarda konu olarak daha çok din işlenmiştir. Bu kabartmalarda yer alan figürler şematik, hareketsiz ve etkisini figürlerin ritmik sıralanışından alan bir üsluba sahip oldukları fikri öne çıkmıştır (Kuban, 2016: 26). Bunun yanında, Hitit sanatını mühürlerde, çivi yazılarında, kap-kacak gibi gündelik eşyalarda ve kentin mimari yapısıyla birleşmiş devasa büyüklükte heykellerinde yansıtıldığı fark edilmektedir. Çivi yazılarında bu sanat, çeşitli resimsel şekillerin şematik çizimlerinin yapıldığı, mühürlerde ise çeşitli figür ve geometrik şekillere rastlandığı, vazo ve kap-kacak gibi günlük eşyalarda da figür, hayvan, bitki vb. şematik biçimlere aktarıldığı görülmüştür. Heykel sanatı ise kent mimarisi ile bütünleşen büyük boyutta tanrıları, insanları, hayvanları ve mitolojik yaratıkları tasvir eden heykellerin yapıldığıdır. Bu heykellerde üç farklı insan tip öne çıkmaktadır: İlki düzgün burunlu ve güzel yüzlü baş (lar), ikincisi büyük ve kavisli bir burun ve arkaya meyilli bir alın ve üçüncüsü geniş yüzlü, güzel ve düzgün bir buruna sahip melez bir figür tipi olarak ortaya çıkmaktadır (Akurgal, 2014: 128).

Bu çalışma, beş kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda Hitit çivi yazısından bahsedilmekte, ikinci kısımda Hitit mühür biçimlerinden, üçüncü kısımda yazılı kabartmalardan, dördüncü kısımda vazoların üzerine yapılmış resimsel betimlemelerden, beşinci kısımda ise heykel sanatından ve son olarak da bu bilgilerden elde edilen sonuçlar kısmıyla bu araştırma bitmektedir.

1.1. Hitit Çivi Yazısı (Hiyeroglifler)

Çivi yazısı, kutsal oyma (yazı) anlamına gelmektedir. Bu yazı türünde bir sözcük tek bir resimle tanımlanmaktadır. Örneğin; tanrı, kral, dağ ve ben gibi sözcükler tek bir işaretle anlatıldığı görülmektedir (Akurgal, 2014: 52). “Bu yazı türü, farklı resimsel şekillerden oluştuğu göze çarpmaktadır. Bu yazı şekilleri, hayvan, insan, tanrı figürleri ve çeşitli geometrik şekillerden oluşmaktadır. Elde edilen yazıtlarda farklı kelime işaretlerinin resimsel yazı diliyle aktarıldıklarıdır. Bu resimsel yazıtlarda vücut uzuvları (başları, elleri, ayakları, bacakları, kolları; hayvan başları nesneleri) temsil ettiği görülmektedir (Alparslan D. M, Alparslan M, 2019: 74). “Bu yazıtlarda malzeme olarak bronz ve kil kullanıldığı göze çarpmaktadır. Kitabelerin yapısı dikdörtgen uzunluğuna sahip, geniş ve kenarı kalın bir şekle sahiptir” (Gelb, 1939: 9), (Resim 1-2).

Resim 1. Resimli Çivi Yazı Şekilleri

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
1									dingir (tanrı)
2									ki (toprak)
3									lu (erkek)
4									mi (kadın)
5									kur (dağ, ülke)
6									geme (kadın köle)
7									sag (insan)
8									ka (ağız)
9									ninda (besin)
10									ku (beslenmek)
11									a (su)
12									nag (içmek)
13									gub (giymek)
14									musen (kuş)
15									ku (balık)
16									gu (sığır)
17									ab (inek)
18									se (buğday)

Resim 2. Temel Çivi Yazı Şekilleri

1.2. Hitit Mühür Biçimleri

Hitit mühürlerine bakıldığında hiyeroglif işaretlerden, bitkisel ve geometrik şekillerden oluşmaktadır. Bu biçimler, kil veya herhangi bir nesne üzerine baskı şeklinde aktarılmaktadır. Bu mühürlerde yer alan hiyeroglifler, bitkisel ve geometrik şekiller resimsel özellikleri taşıdığı göze çarpmaktadır. Mühürlerin orta kısımlarında hiyeroglif şekiller, resimsel betimlemeler ve dış kenarlarında ise çivi yazıları bulunmaktadır (Alparslan D. M, Alparslan M, 2019: 188-189) (Resim 3-4).

Resim 3. Kraliçe Puduhepa ve Hattusuli'nin ortak Mühür baskısı

Resim 4. Kral II. Muvatalli'ye ait mühür baskısı

Hitit mühürlerinin birçok farklı biçimleri vardır. Bunlar; damga, silindir, küp gövdeli, çekiç ya da yumru başlı, üçayaklı, disk ve haç biçimli, yarım küre, bikonveks (düğme biçimli), yüzük biçimli, tabarna ve salt çivi yazılı biçimli mühürlerdir (Resim 5-15).

Resim 5. Damga, Silindir Biçimli Küp Gövdeli birleşimi Mühür

Resim 6. Çekiç Başlı Damga Mühür

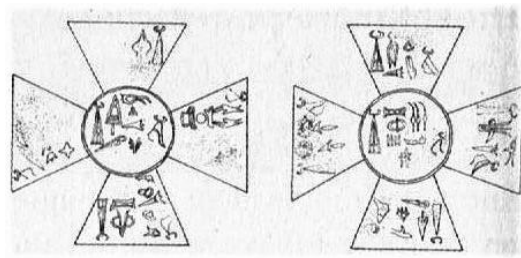
Resim 7. Üçayaklı Mühür

Resim 8. Disk Biçimli Mühür

Resim 9. Uzengi Disk Biçimli Mühür

Resim 10. Haç Biçimli Mühür

Resim 11. Yarım Küre Biçimli Mühür

Resim 12. Bikonveks Mühür (Damga Mühür)

Resim 13. Yüzük Biçimli Mühür

Resim 14. Tabarna Mühürü

Resim 15. Salt Çivi Yazılı Mühür

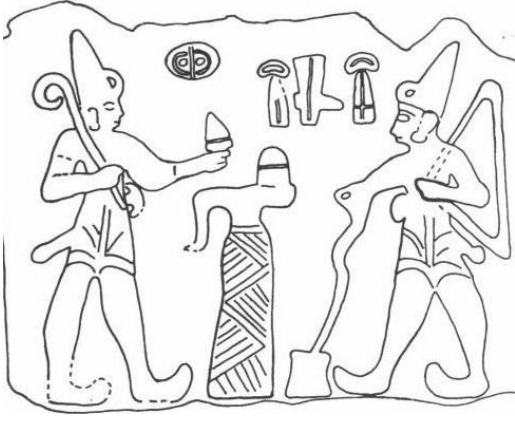
1.3. Yazılı Kabartmalar (Kaya Anıtları)

Yazı kabartma resimler, taşların üzerine hem yazının hem de görsel şekillerin bir arada kullanıldığı görsel betimlemeler veya yazıtlardır. Bu kabartma resimler siyasi, ideolojik ve ikonografik içerikli resimsel betimlemeleri oluşturduğu göze çarpmaktadır. Bu kaya resimlerinde genellikle siyasi gücü temsil eden kişinin (kralın ya da kraliçenin) resimlendiği ve bu kişilerin tanrıyla eş tutulduğu görülmektedir. Hitit sanatçıların yapmış oldukları ilk çalışmalarda belirli üslupsal özellikler taşımamış ama zaman içinde gelişen düşünsel boyut, sanatçıların yapıtlarının değişmesine ve belli bir üslubun oluşmasına sebep olduğu görülmüştür. “Hitit kabartmalarında görülen figür çizimleri, şematik, hareketsiz ve belirli ritmik düzenden oluştuğu ve bu özelliklerin bir üslup olarak ortaya çıktığı fark edilmektedir. İnsan figürleri bu şekilde ifade edilirken, hayvan figürleri ise daha gerçekçi ve hareketli betimlenmeye çalışıldığı görülmektedir (Kuban, 2016: 26) ”.

Bu resimlerde kral, kraliçe gibi önemli kişilerin hayatlarından kesitlere, tanrı-tanrıça tasvirlerine, akrobatlar ve hokkabazlar gibi farklı meslekten insanların oluşturduğu görsel betimlemelere rastlandığıdır. Hitit uygarlığındaki belli başlı anıtsal kabartmalar bulunmaktadır. Bu kabartmalar Alacahöyük, Boğazköy kral kapısını koruyan tanrı kabartmaları, Kral Mutavalli kabartması, Yazılıkaya, Fraktin, Eflatunpınar, Fasıllar ve İmamkulu gibi anıtsal kabartmalar o dönemin en önemli yapıtları olarak bilinmektedir.

İlk olarak, Fraktin kaya üzerine oyulmuş olan görsel betimleme iyi bir örnektir (Resim 16-17). Kayanın üzerine oyulmuş bu resimsel betimlemede kral ve tanrı tasvirlerine rastlanmakta ve bu tasvirlerde yer alan figürler törensel hava içinde aynı sahnede görülmektedir. Görsel betimlemede konu libasyon¹ ve adak törenidir. Bu kabartma resimde kral ve kraliçe soylu bir çift olarak tasvir edildiği ve bu kişilerin Fırtına ile Güneş tanrısı ile aynı konumda yerleştirildiği göze çarpmaktadır. Kral ve kraliçenin tanrılar karşına çıkıp adaklarını sundukları görülmektedir (Alparslan, D.M, Metin, 2019: 309). Kabartma resimlerde plastik açıdan ele alındığında, bu görsel betimlemenin çok figürlü kompozisyon şekline göre düzenlendiği göze çarpmaktadır. Figürlerde yüz profilden, gövde cepheden ve bacaklar ise yandan (profilden) betimlendiğidir.

¹ Antik Kültürlerde tanrıların şerefine içki içilmesi ve bu içkinin yere dökülmesi törenine verilen addır.

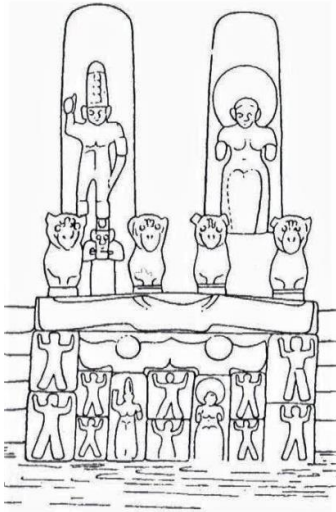

Resim 16. Fraktin Kaya Kabartmasının bir bölümünün Çizimi

Resim 17. Fraktin Kaya Kabartması

Diğer bir kabartma eser, Beyşehir yakınlarındaki bulunan Eflatunpınar adlı dinsel kabartma su anıtıdır (*Resim 18-19*). Bu eserde taşların üzerine oyularak oluşturulmuş figürler dikkat çekmektedir. Bu figürler, genellikle Hitit kabartmalarında görülen baş profilden, gövde cepheden ve bacaklar ise profilden yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu anıtta yer alan figürler belirli mitolojik karakter (yarı insan yarı hayvan) biçimlerine göre stilize edilmiştir. Anıtın üzerinde bulunan figürler şu şekilde tasvir edilmişlerdir. En üstte Güneş kursu sembolü bulunmaktadır. Hemen altta Solda ve sağda bulunmak üzere iki figür, mitolojik varlık olarak betimlenmişlerdir. Bu figürlerden ilki insan vücutlu hayvan başlı diğeri ise insan başlı boğa vücutludur. Hemen altında sağda ve solda birer adet dağ tanrısı yer almaktadır. Anıtın kenar kısmını çevreleyen taşlar, diğer heykellerin bütünlüğünü bozmadan o dönemin estetik anlayışı içinde yontulduğu göze çarpmaktadır (Yiğit, T., Özcan A., Kıymet, K, 2016: 134, 136-138).

Resim 18. Hitit Anıtının James Mellaart tarafından çizilmiş orijinalına yakın örneği, (Üst kısım yok olan Fasıllar anıtının Şematik biçimi)

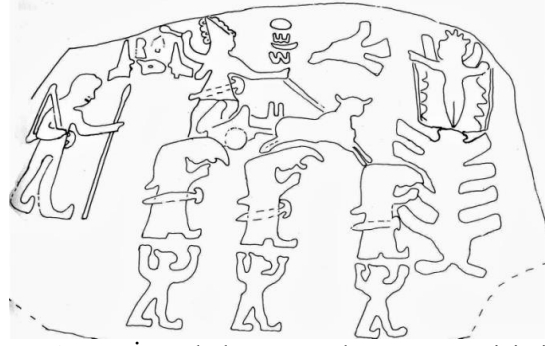

Resim 19. Eflatunpınar adlı Hitit Dinsel Anıtsal Kabartma M.Ö.13.yy, Beyşehir

Başka bir örnek ise İmamkulu kaya kabartmasıdır. Eser, genişliği 3,26 ile eni 2,35 metre ve 2-3 m derinliğe sahip yuvarlak bir kaya parçasıdır. Kaya üzerine yapılmış bu görsel betimleme, tepesi yuvarlak olan bir kayanın yontulmasıyla oluştuğudur (Yiğit T., Özcan A., Kıymet K, 2016: 171) (Resim 20-21).

Resim 20. İmamkulu Kaya Kabartması

Resim 21. İmamkulu Kaya Kabartmasının Çizimi

Bu eserde, üç sahne yer almaktadır. İlk sahnede Fırtına tanrısı ile solda omzunda yay, kabza ve elinde bir asa ile ayakta duran bir figür ve sağda ise tanrıça İştara benzeyen kadın figürü dikkati çekmektedir. Rölyefin ikinci sahnesinde (orta kısımda) dini ve mitolojik karakterlerden biri olan üç adet dağ tanrısı betimlenmiştir. Sahnenin üçüncü kısmında üç adet aslan başlı insan vücutlu doğaüstü yaratıklar görülmektedir (Himmetoğlu, 2019: 444-445).

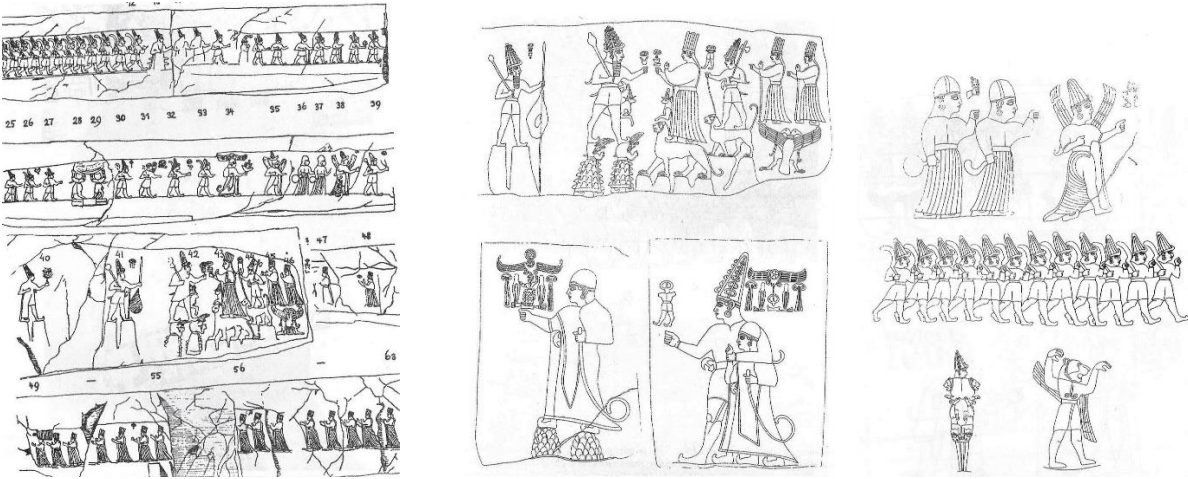
Hitit Uygarlığına ait başka bir eser, Yazılıkaya tapınağında bulunan kabartma resimlerdir. Bu kabartma resimlerde seksen iki figür yer almaktadır. Bu figürlerden altmış dördü A galerisinde, on dördü B galerisinde ve geri kalan dördü ise bu iki galerinin arasında bulunmaktadır. Bu kabartmalarda tanrılar, tanrıçalar ve mitolojik varlıklar dikkati çekmektedir. Tanrılar, Yazılıkaya tapınağının bulunduğu batı kısmında ve tanrıçalar ise doğu kısmında yer almaktadır. Kaya üzerine yapılmış görsel tasvirlerde, simgesel karşılaşma ve tören sahneleri ve bu sahneler bir arada kullanılarak çoklu figür deneme örneklerinin girişimlerinin olduğu dikkati çekmektedir (Yiğit T., Özcan A., Kıymet K, 2016: 27, 30) (Resim 22-24).

Resim 22. Yazılıkaya Tapınağında Bulunan Kaya Kabartma Resimleri (Hitit Asker Tanrılarının Geçit Töreni) (A Galerisi)

Resim 23. Yazılıkaya Tapınağında Bulunan Kaya Kabartma Resimleri (Hitit Asker Tanrılarının Geçit Töreni) (B Galerisi)

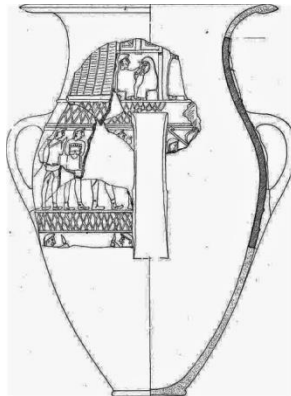
Resim 24. Yazılıkaya Tapınağında Bulunan Kaya Kabartma Resimlerinin Çizimleri

Eserlere teknik olarak bakıldığında kayaların üzerine yapılan çalışmalar olarak öne çıkmaktadır. Bu kabartma resimler, kimi zaman kabartma kimi zamanda kazıma gibi tekniklerle yapıldığı görülmektedir. Bu kaya resimler, doğal taşların üzerine, kayaların bozuk kısımları düzeltilerek ya da kayaların boşlukları doldurularak yapıldığı göze çarpmaktadır. Kaya üzerine betimlenen resimler insan boyuna yakın uzunlukta yapıldığıdır (Yiğit T., Özcan A., Kıymet K., 2016: 28).

Kayaların üzerine yapılan resimsel betimlemeler devlet tarafından desteklendiği ve sanatın bu yönde gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Yazılıkaya tapınağında bulunan resimsel betimlemelerde o dönemin siyasi, dini ve toplumsal yaşantısının yansıtıldığı göze çarpmaktadır. Bu iki boyutlu kabartmalar geniş bir alana yayıldığı ve bu kabartmaların bu şekilde görülmesiyle, o dönemin sanatının görkeminin sunulduğu görülür. Bunun yanında kaya kabartma resimlerine bakıldığında resimsel betimlemelerin Mısır sanatının etkilerini taşıdığı göze çarpmaktadır.

1.4. Vazoları Üzerine Yapılmış Resimsel Betimlemeler

Hitit sanatında vazo üzerine yapılan resimler önemli bir yere sahip olmuştur. Bu uygarlığın sanatının gerçek anlamda kendine ait bir tarzı oluşturmaya başladığını bu vazo resimlerinde görülmektedir. Evlerde kullanılan seramik kaplar / vazolar olağanüstü biçim zenginliği ve çeşitliliği göstermektedir. Örneğin; gaga ağızlı destiler, hayvan biçimli içki kaplar, bir veya iki kulplu yonca ağızlı, matara biçimli vazolar ve gövdeleri halka formunda libasyon kaplar bu çeşitliliği göstermektedir. Bu eserler, o çağın seramik ustalarının üstün becerilerini ve estetik anlayışlarını sergilemektedir (Alp, 2001: 47). Bu görsel betimlemeleri: “Bitik ve İnandık vazolarında ve bu vazoların üzerine çizilmiş ve boyanmış resimsel tasvirlerde görülmektedir” (Resim 25-26).

Resim 25. Bitik Vazosu Çizimi

Resim 26. Bitik Vazosunun Detayları, Pişmiş Toprak, M.Ö.1600, Hitit Eski Krallık Dönemi

İlk olarak Bitik vazosu ve bu vazoda konu kutsal evlenme törenidir. Bu vazoda çeşitli figürler tasvir edilmekte ve bu figürler vazosunun konusu içinde sahnelenmektedir. Vazoda insan yüzleri işlenişi ve tekniği aynı Hitit sanatında yer alan figür biçimlerine benzetilerek yapılmışlardır. Vazodaki yüzlerin üslubu, ucu

sivri, kemersiz ve büyük bir burun, göz bebeği patlak bir göz; kalın dudaklar, etli yanaklar, yumuşak bir çene ve dar bir alın şeklinde tasvir edilmişlerdir (Özgüç, 1958: 3).

Bitik vazosunda birden çok sahne yer almaktadır. Birinci sahnede karşılıklı oturan iki figür ve onların arkasında sağ sola giden bir kadın figürü yer almaktadır. Betimlemede mimari bir yapı, ahşap direkli bir sundurma ve altında alçak iskemlelerde karşılıklı oturan gelin ve damat gözükmemektedir. Damat elini uzatmış, gelini sınımsı örten mantosunun başı kapatan kısmını kaldırarak eşinin yüzünü açmaktadır. Çiftin samimi duruşları, bu kabartma resme farklı bir anlam kattığı görülmektedir. Bu anlam ise o dönemin kültürel ve sosyal yaşamının bir görsel betimlemesi olarak belgelendiğidir (Darga, 2020: 219).

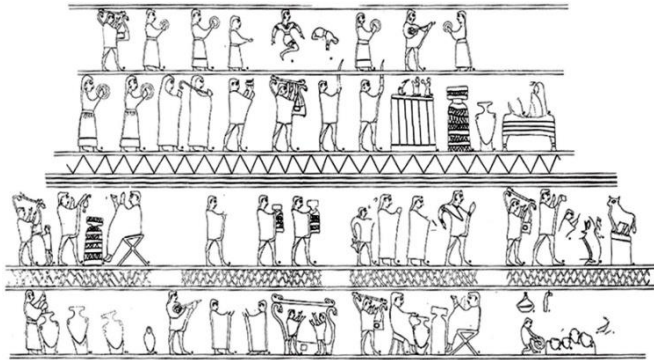
Resmin ikinci sahnesinde kurban törenini andıran bir kutlama görülmektedir. Üçüncü sahnede ise karşılıklı ayakta duran iki erkek figürü dikkat çekmektedir. Bitik vazosunda görülen her bir sahne birbiri içinde bağlantı kurduğu gözükmemektedir. Bu figürler, ellerinde sivri uçlu hançer veya bıçak tutmaktadır. Bu figürlerde siyaha boyanmış saçlar ve şapka güneşliğini andıran hafifçe yukarı kalkık bir çıkıntı bulunmaktadır. Figürlerde saçlar siyah, yüzler ve eller kırmızı renkte ve elbise ise krem renginde boyanmışlardır. Portreler, profilden, sakalsız ve saçlar ise örgü biçimindedir (Özgüç, 1958: 3,5-7).

İkinci örnek ise İnandıktepe de bulunmuş vazo ve bu vazanın üzerine yapılmış kabartma özelliği gösteren görsel betimlemelerdir (Resim 27-28). Bu kabartma resimlerde genellikle konu din olmuştur. Ama bu resimlerde başka konularda (kral tasvirleri, müzisyenler vb.) işlendiği de görülmektedir. Bu resimsel tasvirlerde homojen bir üslup ve standart figür çizimleri kullanıldığı göze çarpmaktadır (Alparslan D. M.,Metin, 2019: 285).

Vazonun üzerinde yer alan resimsel sahneler kendi içinde belirli farklılıklar göstermektedir. İnandık vazosunun birinci frizinde, müzik çalan ve akrobatik gösteri yapan figürler yer almaktadır. İkinci frizde ise tanrı ve tanrıçayı temsil eden kral ve kraliçe figürler ile müzik aleti çalan müzisyenler görülmektedir. Üçüncü frizde, kurban edilme sahnesi ve görsel sunum kral tarafından tanrıya sunulan boğa kanının bir kap içinde verilmesi tasviri yer almaktadır. Dördüncü frizde ise yemek ve yemek için çanak-çömlek hazırlayanlar ile lir ve saplı lut çalan figürler dikkat çekmektedir. Bunun yanında dans eden iki rahip ve aynı sahnenin içinde yer alan iki insan büyük lir çalarken tasvir edildiği görülür.

Resim 27. İnandık Vazosu
M.Ö.16.Yüzyıl, 85,5 cm

Resim 28. İnandık Vazosu Çizimi, Detay

İnandık vazosunun görsel betimlemelerine bakıldığında Hitit dini, kültürü ve toplumsal yapısı üzerine bir analiz olduğu göze çarpmaktadır. Hitit sanatında evlerin içlerinde bulunan masa, iskemle, dolap ve sandık gibi mobilyalar ilgi çekicidir. Bu mobilya eşyalarını üzerine yapılmış (monte edilerek) çeşitli desenler ve kemikten yapılmış süslemeler bu uygarlığın sanat yönünün gelişmiş olduğunu göstermektedir (Özgür, Kemal. “İnandık Vazosu Kutsal Evlilik...” (24 Aralık 2011)

1.5. Heykel Sanatı

Hitit uygarlığında heykel sanatı genellikle Hitit kutsal simgeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu heykel sanatı başlangıçta Mezopotamya kültürünün etkilerini taşımış ve daha sonra Büyük krallık döneminde kendi kişisel üslubunu oluşturduğu görülmüştür. Yapılan heykeller saray sanatının ürünüdür ve bu da Hitit saray stili olarak adlandırıldığı görülür. Heykeller üç tip olarak gelişim göstermiştir. İlki tanrıları ve kralları gösteren düzgün burunlu ve güzel yüzlü başlardır. İkincisi Hatti tipi; büyük ve kavisli bir burun ve arkaya doğru meyilli bir alın görülmektedir. Üçüncüsü ise Hatti ve Hitit kaynaşmasından oluşan melez bir

tür heykel biçimi dikkat çekmektedir (Resim 29-30). Bu tip geniş yüzlü, güzel ve büyük düzgün burundan oluşmaktadır (Akurgal, 2014: 128-129).

Resim 29. Melez Tip Heykel, Tunç Heykelcik, Lattakya çıkışlı. M.Ö. 14-13.yüzyıl (Farklı Açılardan Görüntüleri)

Resim 30. Melez Tip Heykel, Farklı Açılardan Görüntüleri

Bunun yanında hayvan betimlemeleri de ilgi çekidir. Örneğin; ikiz boğalar adlı heykeller, tanrı-tanrıların arabalarını çeken hayvan figürleri olarak öne çıkmaktadır (Resim 31-32). Bu hayvan figürlerinin kullanılması, toplumun bu heykelleri kutsal olarak görmesiyle orantılı olarak düşünülmektedir. Bu heykellerde doğallık ön planda tutulmakta ve boynuz, yele, pençe gibi kısımlar bezeme şeklinde tasvir edilmektedir (Macqueen, 2018: 162).

Resim 31. İkiz boğalar, Pişmiş Toprak, M.Ö.16.Yüzyıl

Resim 32. Resmin Detayı

Bir başka örnek ise Sfenks başlı ve vücutlu heykellerdir. Bu heykeller, başı insan görünümünde ve vücudu hayvan vücutlu kanatlı olarak yapıldığı görülmektedir (Resim 33-34). Bu sfenksler Boğazköy’de ve Alacahöyük’te olmak üzere iki bölgede yer almakta ve bu heykellerin farklı biçimlerde tasvir edildikleri göze çarpmaktadır. Boğazköy’de bulunan Sfenksler, kalın bacakları üzerinde duran gövdeleri ve yukarı kalkık, ucu kıvrık kuyrukları ile dikkati çekmektedirler. Sfenkslerin saç örgüsü, büyük kulaklarının arkasından inerek göğüs kısmında son bulduğudur. Bu mitolojik karakterli sfenksler, başının üzerinde rozet biçimine benzeyen yuvarlak şekillerin olduğu görülmektedir. Sfenkslerin başları, kadın yüzü biçiminde ve ayakları beş parmağtan oluşan pençe şeklindedir. Bu yüzler, pürüzsüz dolgun yanaklar, hafif öne çıkmış bir burun, tebessüm eden ağız biçimi ve başka bir maddeyle içi doldurulmuş göz yuvaları dikkat çekmektedir (Yiğit T, Özcan A, Kıymet K, 2016: 20-21).

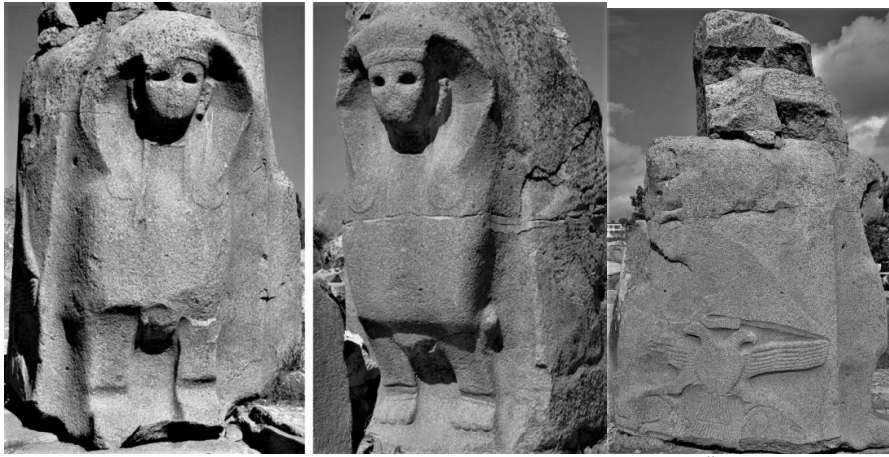

Resim 33. Sfenksler Kapısı Sfenks Başı, Hattuşa, Boğazköy, M.Ö.14.Yüzyıl

Resim 34. Detay

Alacahöyük'tekiler ise son derece yüzeysel ve donuk bir yüz ifadelerine sahiptirler (Resim 35-37). Bu heykeller iki metre boyutunda olup şehri kötülüklerden korunmak için yapıldıklarıdır. Bu sfenksler aslan vücutlu insan başlı olarak betimlendikleridir. Her iki sfenks küçük farklar olsa bile birbirinin aynısıdır. Sfenkslerin bacakları kısa ve sadedir. Bacaklarda bulunan kaslar ve dizler gibi detaylar düz ve köşeli olarak yapılmışlardır. Bu mitolojik yaratıklar, ayaklarında bulunan pençeler aslanların pençelerine benzemekte ve bu pençeler basitçe işlendiği anlaşılmaktadır. Sfenkslerin göğüs kısımları öne doğru tasvir edildiği görülür. Mitolojik yaratıkların başları, çok sivri olmayan konik şeklinde bir başlıkla yapıldıklarıdır. Bu başlıklar aşağıya doğru omuzlar üzerine ve oradan da bir ucu göğüs üzerine inen örtü şeklinde betimlendikleridir. Başların bu biçimine bakılarak bu sfenkslerin kadın olduğu anlaşılabilmektedir. Bunun yanında baş stillerinin Mısır sanatının saç biçimine (*Hathor'a*) benzediği görülür. Kulaklar büyük ve belirgin işlenmiş, gözler ise derin çukurlar biçiminde olduğudur. Göz çukurlarının ilk yapıldıklarında çukurların başka bir maddeyle dolduruldukları varsayılmaktadır. Sfenkslerin boynunda bulunan bant'a benzeyen kısım seçilebilmektedir. Heykellerin sağında ve solunda bulunan iki adet tavşan figürü ve bu tavşanları pençeleri ile tutan iki başlı kartal figürü dikkati çekmekte ve bu çift başlı kartalın üstünde ayağı sadece görülebilen insan figürü de yer aldığı görülmektedir (Yiğit T, Özcan A, Kıymet K, 2016: 74-76).

Resim 35. Sfenksler Kapısı: Sfenks Başları, Alacahöyük, M.Ö. 13. Yüzyıl

Resim 36. Resmin Detayı

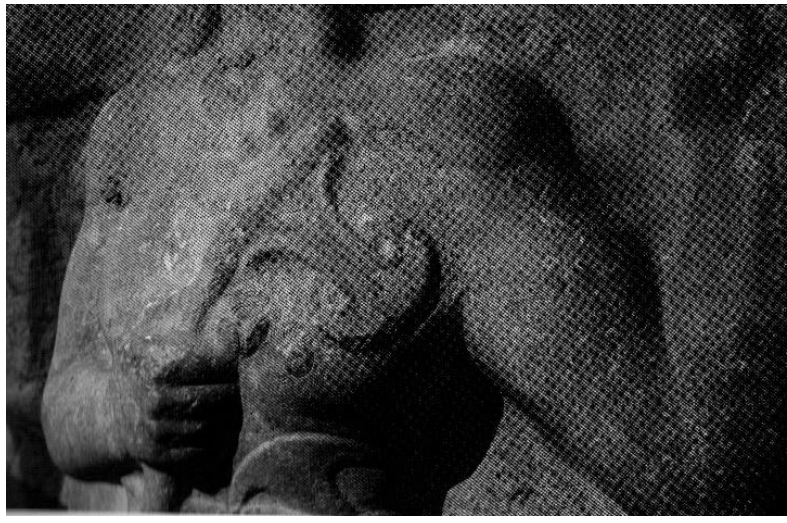

Resim 37. Resmin Detayı

Hitit heykelticiliğinde gerçekten çok güzel örneklerin olduğu fark edilmektedir. Bunlar içinde en iyi olarak gösterilen 2,25 cm uzunluğunda yüz ve belden aşağısı yandan, gövde ise önden ve çıplak biçimde tasvir edilmiş tanrı kabartma figür örneğidir. (Resim 38-39). Bu örnekte, başında bir miğfer ve bu miğferin üzerinde boynuz şeklinde bir kabartma görülür. Figürün yüzü ve diğer kısımlar gerçekçi tasvire yakın betimlendikleridir. Figürün yüz kısmı, yandan çizilmiş ince kaşlar, göz, burun, ağız, göğüs kısmındaki bulunan detaylar, kollar ve ayaklarda görülen kas şekilleri gerçekçi tarzda işlendiğidir. Figürün el şekilleri sol kısım yumruk biçiminde dua eder pozisyonda ve sağ el ise hafif geriye doğru gitmiş bir şekilde tasvir edildiğidir. Figürün elinde tuttuğu ucu püskülle biten bir tören baltası ve boynun arkasından dirseğine kadar uzanan saç dikkat çekmektedir. Figür, kısa etek giymiş bir şekilde betimlenmiştir. Eteğin üzerinden kemerin bulunduğu alt kısmından aşağıya doğru bir bant indiği görülür. Etek, balık kılçığı ve spiral motifli yatay şeritlerle süslenmiştir. Bu heykel kabartma çalışmasının, üç boyutlu ve gerçekçi tarzda yapılması o dönem için bir yenilik sayılmıştır. Çünkü buna benzer hiçbir toplum böyle bir çalışma yapamamıştır. Bunun içindir ki bu tanrı kabartma figürü, çağını aşan ve doğal tasviriyle ilk örnek olarak görülmüştür (Yiğit T, Özcan A, Kıymet K, 2016: 24).

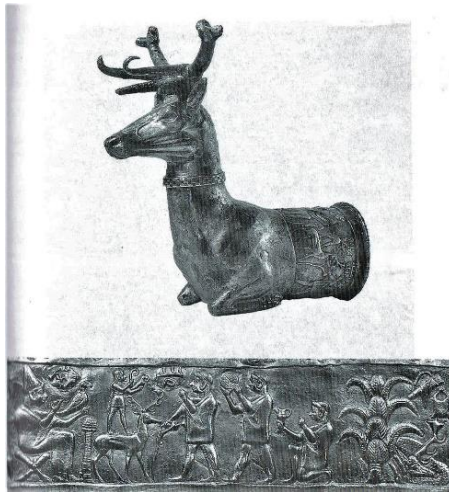

Resim 38. Kral Kapısı Kabartması

Resim 39. Resmin Detayı

Bir başka çalışma ise, kutsal sunu kabı olarak adlandırılan Geyik biçimli gümüş rhyton'dur (Resim 40-42). Bu eser Hitit sanatında görülen en güzel eserlerden biridir. Figürler, inanılmaz derece titiz bir şekilde yapılmışlardır. Figürlerde yer alan saç, göz, burun ve yanak gibi kısımlar doğal bir biçimde tasvir edilmişlerdir. Figürlerin tasvirilerine kısaca açıklamak gerekirse; geyik sırtında bir figür ve elinde ucu kıvrık bir asa, arka kısımda elinde bir kuş tutan oturan bir figür yer almaktadır. Figürlerin yüz biçimleri Eski krallık döneminden çok, M.Ö.14. yüzyıl heykel ve kabartmalarında görülen yüz şekillerini anımsatmaktadır. Figürlerin giysilere bakıldığında Bitik ve İnandık vazolarında ki gibi yapıldıkları görülmektedir (Akurgal, 2014: 135, 138-139).

Resim 40. Geyik Biçimli Gümüş Rhyton (Kutsal Sunu Kabı), M.Ö. 14.yüzyıl

Resim 41. Resmin Detayı

Resim 42. Resmin Detayı

2. SONUÇ

Hitit uygarlığının sanatının kendine özgü bir üslubu olduğu incelemeler ışığında anlaşılmaktadır. Bu sanatın kendine özgü tarzı her ne kadar Mezopotamya uygarlığının etkisi olsa da, Hitit sanatçıları Mezopotamya sanatını kendi sanatları içinde özümsemeyi ve bu özümsemeden kendilerine ait sanatsal bir dil oluşturdukları sonucuna varılmıştır. İncelenen çalışmalar neticesinde Hitit sanatında konu olarak din ön plana çıktığı görülür. Çoğunlukla eserlerde konu din olarak işlenmesine karşın, bazen de günlük yaşamdan sahneler de rastlandığı fark edilmiştir. Bunun içindir ki Hitit sanatının oluşmasındaki temel noktanın ikonografik içerikli görsel tasvirlerle dayandığıdır. Bu tasvirler çoğunlukla kayaların üzerine yapılmış çeşitli figür biçimleriyle ifade edildiğidir. Bu görsel betimlemelerde tanrıların / tanrıçaların yaşamlarından sahneler olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında kral ve kraliçenin, önemli kişilerin, müzisyenlerin vb. başka meslekteki kişilerinde resimlere aktarıldıklarıdır. Bu resimsel betimlemelerde, tanrılar/tanrıçalar, rahipler, dini kutlamaları icra edenler ve akrobatlar gibi farklı figürlerin sahnede yer aldığı görülmüştür. Hititlerde sanatın gelişimini çivi yazılarında, mühürlerinde, yazılı anıtsal kayalarda, vazoların üzerine yapılmış resimlerde, heykellerde ve kapacak gibi günlük kullanılan eşyalarda varlığını sürdürdüğü anlaşılmıştır. Bu resimsel betimlemelerde belli bitki, eşya ve eşyanın üzerine çizilmiş geometrik şekillere, insan figürlerine, hayvan ve insan-hayvan karışımı mitolojik yaratıklara rastlandığı ve bu görsel biçimlerin belli bir plastik yapı içinde betimlendikleri fark edilmiştir. Bu plastik yapı içinde de oluşturulan eserlerin de belli bir estetik güzelliğe sahip oldukları fikri öne çıkmıştır. Ayrıca, Hitit sanatında başka uygarlıkların sanatlarının etkisi büyük olduğudur. Özellikle Mısır ve bu uygarlığın sanatsal biçimi Hitit sanatçıların etkilemiş ve bu etkileşim sonucunda Hitit- Mısır karışımı sanatsal oluşumların olduğu görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Akurgal, E. (2014). *Anadolu Kültür Tarihi, I.Baskı, Phoneix Yayınevi, Ankara.*
- Alp, S. (2001). *Hitit Çağında Anadolu, 2. Baskı, Tübitak Yayınları.*
- Alparslan D. Meltem, Metin. (2019). *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu 1. Baskı, Yapı Kredi Kültür Yayınları, İstanbul.*
- Darga, M.A. (2020). *Anadolu'da Kadın, 4. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.*
- Himmetoğlu, F.M. (2019) *İmamkulu Kaya Kabartması'nın Kültürel ve İkonografik Tahlili, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmalar Dergisi (Asead), Cilt 6 Sayı 3.*
- Kuban D. (2016). *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahatları, 5.Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.*
- Macqueen, G.J. (2018). *Hititler ve Hitit Çağında Anadolu, (Çev. E. Davutoğlu), 5.Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara.*
- Özgüç, T. (1958). *Bitik Vazosu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafyası Fakülte Dergisi, Cilt XVI. Sayı:1-2.*

Yiğit T, Özcan A, Kıymet K. (2016). *Hitit İmparatorluğu Dönemi Kaya Anıtları*, 1.Baskı, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLAR

(Özgür, Kemal. “ İnandık Vazosu Kutsal Evlilik... ” (24 Aralık 2011) <http://arkeotur.tumblr.com/post/14721946757/inand%C4>

The University of Chicago Oriental Institute Publications, Ignace F. Gelb, Hittite Hieroglyphic Monuments, Volume :XLV, 1939.

RESİM LİSTESİ

Resim 1. <https://ilkel345.blogspot.com/2018/12/hitit-yazs-ilk-yaz-tablolar-ve.html>

Resim 2. <https://worldarkeoloji.blogspot.com/2016/04/civi-yazs-ve-sumerler.html>

Resim 3. <https://tubaakbal.wordpress.com/blog/#jp-carousel-147>

Resim 4. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/664176>

Resim5.<https://artsandculture.google.com/asset/hittite-seal-unknown/-QF758D9QHUFrQ?hl=de>

Resim 6. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/780814>

Resim 7. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/174640/mod_resource/content/1/13%20Hitit%20Gipti%C4%9Fi%20ve%20Tabletler.pdf

Resim 8. bf1642daf2a88f1ddac75b73260906c7--ankara-seals.jpg (478×486) (pinimg.com)

Resim 9. <https://arkeofili.com/dunyada-2-tane-olan-hitit-muhrunun-ucuncusu-bulundu/>

Resim 10. Hittite Old Kingdom - (Dincol, Hawkins, Wilhelm 1993) - The Cruciform Seal from Bogazköy-Hattusa (Drawing 2) - User:OgreBot/Uploads by new users/2017 July 27 01:30 - Wikimedia Commons

Resim 11. EVeU_IHXgAEDqJw.jpg (758×397) (twimg.com)

Resim 12. csm_troia_03_dfled487bd.jpg (1260×717) (uni-tuebingen.de)

Resim 13. 57b445_b705d3a489724c898945f96e7ae60f16~mv2.jpg (504×580) (wixstatic.com)

Resim 14. i_036.jpg (283×300) (coollib.net)

Resim 15. Tawannanna_Печать.jpg (216×213) (wikimedia.org)

Resim 16. fraktin04.jpg (590×445) (anatolianscripts.com)

Resim 17. c7944060-2b05-403d-8b8a-a908e7a2afc5.jpg (1741×929) (emaze.com)

Resim 18. DJV_CE1XUAAo6u2.jpg (733×1200) (twimg.com)

Resim 19. 6239fjb.jpg (800×705) (konhaber.com)

Resim 20. <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/82/Imamkulu6.jpg>

Resim 21. İmamkulu+Anıtı+Kayseri'nin+İmamkulu+Köyü'nde+yer+almaktadır.jpg (960×720) (slideplayer.biz.tr)

Resim 22. 1200px-OTYazilikaya12Götter.jpg (1200×794) (wikimedia.org)

Resim 23. 2013-01-26-099.jpg (1000×562) (bp.blogspot.com)

Resim 24. 800fa4d5f40d5d0a36c2126247ebd078.gif (600×778) (pinimg.com)

Resim 25. 4261-14053-1-PB.pdf

Resim 26. DjwS7ICW0AEayy3.jpg (991×1200) (twimg.com)

Resim 27. Hittite terracota vase (2) - İnandıkvaas - Wikipedia

Resim 28. 6f1c4390da1f7460ff7f57dcebd3973b.jpg (6498×3178) (pinimg.com)

Resim 29. Hitit Dönemi Heykelleri | Sanat Duvarı (sanatduvari.com)

Resim 30. CjpFBy.png (285×667) (imgyukle.com)

Resim 31. HuriSeri.jpg (1253×1200) (alem.com.tr)

Resim 32. SP_c328f6d0-7fed-4615-9553-90c5598118a8.jpg (710×470) (muze.gov.tr)

Resim 33. bogazkoy47b.jpg (1445×2057) (hittitemonuments.com)

Resim 34. Bayaiyi-Hititler-13-e1480951093308.jpg (1200×800)

Resim 35. https://images.slideplayer.biz.tr/12/3640166/slides/slide_11.jpg

Resim 36. Ce47cjPWEAAXHNs.jpg (1200×878) (twimg.com)

Resim 37. B045_Sphinxtor_Alaca_Höyük_Sphinxtor_Alaca_Hoeyuek.jpg (2000×1331) (global-geography.org)

Resim 38. Bayaiyi-Hititler-23-e1480954224915.jpg (1200×800)

Resim 39. Kral+Kapısı.jpg (960×720) (slideplayer.biz.tr)

Resim 40. DT871.jpg (3414×3681) (metmuseum.org)

Resim 41. Vessel terminating in the forepart of a stag | Hittite | Hittite Empire | The Metropolitan Museum of Art (metmuseum.org)

Resim 42. Vessel terminating in the forepart of a stag | Hittite | Hittite Empire | The Metropolitan Museum of Art (metmuseum.org)